

5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

6. Олійник А.Ю. Теорія держави і права : навч. посіб. / А. Ю. Олійник, С. Д. Гусарев, О. Л. Слісаренко. К. : Юрінком Інтер, 2001. 176 с.

7. Плиска В.В. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання і протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського університету внутрішніх справ*. Серія право. Випуск 35. Частина I. Том 2. Ужгород : Ужгородський університет внутрішніх справ, 2015. С.143-147.

Федорова Валерія Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра ННПП Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук,
доцент

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Діти є особливою категорією населення, яка через свою фізичну та розумову незрілість потребує спеціального правового захисту і чітко визначеного правового статусу. Вони значною мірою залежать від держави, соціального оточення та системи суспільних інститутів, набагато більше, ніж дорослі. Захист прав людини, особливо прав дитини, є одним із пріоритетних напрямків діяльності держав, які входять до міжнародної спільноти. Актуальною є проблема захисту прав дитини і для України, де протягом останніх років відбувається бурхливий процес державотворення, становлення вітчизняного законодавства, формування державних інституцій і механізмів їх впливу на ситуацію в українському суспільстві. Ця проблема потребує ретельного вивчення, осмислення ситуації, яка склалася в державі, щодо захисту прав дитини та пошуку шляхів для забезпечення цих прав. Сьогодні в Україні діє розгалужена система нормативно – правових актів, які забезпечують реалізацію захисту прав дитини.

Фундамент міжнародно-правового регулювання захисту прав дитини був закладений Женевською декларацією прав дитини. Вона була прийнята у 1924 році Генеральною Асамблеєю Ліги Націй – майже на чверть століття випередила Загальну декларацію прав людини. Женевська декларація містила преамбулу та лише п'ять статей, у яких були перелічені обов'язки людства перед дитиною:

голодна дитина має бути нагодована; хвора дитина має отримати допомогу; безпритульна дитина має отримати притулок тощо [1]. Таким чином, дитина розглядається як суб'єкт міжнародно-правового захисту з огляду на її залежність від дорослих у реалізації своїх прав.

І хоча Женевська декларація після розпуску Ліги Націй втратила свою юридичну силу, вона відіграла важливу історичну роль у формуванні міжнародних стандартів захисту прав дитини [2, с. 112]. Це підтверджується, зокрема, посиланням на неї у преамбулі Декларації прав дитини 1959 року [3]. основною тезою Декларації прав дитини є: «Людство зобов'язане давати дитині все краще, що воно має».

У преамбулі Декларації відзначається: «...приймаючи до уваги, що дитина, через її фізичну, розумову незрілість, має потребу в спеціальній охороні і турботі, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження».

У Декларації прав дитини проголошуються соціальні і правові принципи захисту і благополуччя дітей на національному і міжнародному рівнях. Десять принципів Декларації являють собою вперше почату спробу виділити особливу роль глобальної проблеми прав дитини і привернути до неї увагу світової громадськості.

Декларація 1959 року, у свою чергу, стала підґрунтям для створення Конвенції про права дитини. У 1989 року Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини, в якій закріплено: перелік прав і свобод дитини, обов'язкових для держав-учасниць; нормативний зміст прав дитини, якому має відповідати законодавство держав-учасниць; обставини, за яких держави-учасниці можуть обмежити нормативний зміст деяких прав дитини. Сьогодні Конвенція про права дитини – найбільш універсальний договір у світі (на квітень 1998 р. її ратифікувала 191 держава) [4, 12]. Вступ у силу Конвенції про права дитини 2 вересня 1990 р. стало кульмінацією майже 70-літньої боротьби за те, щоб міжнародне співтовариство визнало особливі потреби й уразливість дітей.

Законодавство України, яке забезпечує права неповнолітніх складається перш за все з норм міжнародного права. Україна 21 лютого 1991 р. ратифікувала цю Конвенцію, і 27 вересня 1991 р. вона набрала чинності для нашої держави. Відповідно до ст. 9 Конституції України міжнародні стандарти прав дитини віднині є частиною національного законодавства і підлягають виконанню всіма фізичними і юридичними особами, які знаходяться під юрисдикцією нашої держави. Значення міжнародних стандартів прав дитини та їх обов'язковий характер для України підтвердили її представники на Всесвітній зустрічі в інтересах дітей 30 вересня 1990 р. та на Всесвітньому конгресі проти комерційної сексуальної експлуатації дітей 1996 р.

За загальним правилом згідно з зазначеним вище міжнародним та українським законодавством України дитиною є особа віком до 18 років (до досягнення нею повноліття). Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. В свою чергу, права дитини – це ряд прав і свобод, які мають

українці віком до 18 років.

26.04.2001 році був прийнятий Закон України “Про охорону дитинства”. Цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров’я, освіти, соціальний захист, всебічний розвиток і виховання в сімейному середовищі. Закон встановлює основні засади державної політики у цій сфері, які базуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини [5].

Кожна дитина має бути офіційно визнана державою з моменту свого народження. Реалізація права на ім’я та набуття громадянства надає можливість дитині користуватися своїми правами. Стаття 7 Закону України «Про охорону дитинства» передбачає, що кожна дитина з моменту народження має право на ім’я, при цьому місце і порядок реєстрації народження дитини визначаються сімейним законодавством [5].

Право дитини на громадянство також передбачене статтею 7 Закону України «Про охорону дитинства» визначає, що кожна дитина з моменту народження має право на громадянство, а підстави і порядок набуття та зміни громадянства визначаються Законом України «Про громадянство України» [6] та іншими нормативно-правовими актами [5]. Згідно зі статтею 4 Конституції України, в Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом [7]. Таким законом наразі є Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III [147].

Завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав і законних інтересів дитини в Україні [8, с. 555].

Безумовно, розглядаючи питання захисту прав дітей, слід звернутися до норм Конституції України. Однак, на жаль, положення Конституції здебільшого спрямовані на захист прав і свобод людини та громадянина, і лише в статті 52 конкретизується незначна кількість належних саме дитині прав: рівність незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; право на захист від насильства та експлуатації; право на піклування з боку держави [7].

Для дитини освіта є надзвичайно важливою, адже саме вона допомагає не лише отримати знання, а й розвинути вміння, необхідні для майбутнього життя. Згідно із Законом України «Про освіту», загальна середня освіта забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення [9]. Саме тому держава гарантує молоді право на отримання повної загальної середньої освіти, оплачує її здобуття і визнає її обов’язковою. Законом України «Про повну загальну середню освіту» встановлено, що батьки або

особи, які їх замінюють, зобов'язані забезпечувати умови для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання, а злісне ухилення батьків від виконання обов'язків щодо здобуття їх неповнолітніми дітьми повної загальної середньої освіти може бути підставою для позбавлення їх батьківських прав [10]. Ухилення батьків або осіб, що їх замінюють, від виконання передбачених законом обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей тягне адміністративну відповідальність за ст. 184 КУпАП, а експлуатація дітей, у тому числі якщо це спричинило істотну шкоду для освітнього рівня дитини – кримінальну відповідальність за ст. 150 КК України.

Саме тому в сучасних умовах розвитку українського суспільства необхідно більше уваги приділити належному рівню соціального захисту прав дітей та з'ясуванню конкретних причин протиправної поведінки окремих із них. Цього можна досягнути шляхом політичної стабілізації соціально-економічного розвитку програми дій щодо належного виховання та розвитку потенціалу нації у таких напрямках, як навчання, спорт, дозвілля тощо [11, с. 378].

Як зазначає Ірина Бандурка Своєчасна ідентифікація випадків порушення прав дитини та звернення суспільної уваги повинні сприяти розробці та прийняттю адекватних сучасним умовам скоординованих технологій та механізмів захисту прав дітей. Взаємодія між державними установами, правоохоронними органами, органами охорони здоров'я, кризовими центрами має особливе значення. При цьому важливо, щоб усі ці структури працювали в тісному контакті, а постраждали – діти від порушення їхніх законних прав, свобод та інтересів могли отримувати всебічну підтримку та своєчасну кваліфіковану допомогу. Подолання, запобігання та профілактика порушення прав дитини неможлива без об'єднаних зусиль усіх структур суспільства [12, с. 54].

Отож, аналіз міжнародно-правових актів щодо прав дитини дозволяє стверджувати, що міжнародна спільнота визнала значний обсяг прав та інтересів дітей і розробила ефективні механізми для їх захисту. Проте здатність реалізувати та впровадити ці норми в національному правовому просторі кожної держави значною мірою залежить від суспільства і його державної влади. Нормативно-правові акти України дозволяють зробити висновок про те, що стосовно дітей воно базується на гуманних принципах, закріплених у Конвенції про права дитини та інших міжнародних актах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. Humanium. URL: <https://www.humanium.org/en/text-2/>
2. Реньов Є.В. Щодо історії формування міжнародно-правових стандартів захисту прав дитини. Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя-Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці, 27 жовтня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 111–113.

3. Declaration of the Rights of the Child. UN General Assembly. 20 November 1959, A/RES/1386(XIV). UN Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/195831>.
4. Антонович М.М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. – К., 2000. 150с
5. Про охорону дитинства : закон України від 26 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
6. Про громадянство України : закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 01.09.2018).
8. Лінник Н.В. Відповідальність держав за порушення прав дитини. Держава і право. 2005. Вип. 28. С. 554-558.
9. Про освіту : закон України від 06.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. Про повну загальну середню освіту : закон України від 24.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
11. Ніколайчук А. І. Сучасний стан захисту прав дітей. Форум права. 2014. №1. С. 378–381.
12. Бандурка І.О. Права дитини та деякі проблеми, пов'язані з їх застосуванням. Право.ua. 2021, № 4. С. 48–55.

Філіпова Поліна Віталіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра ННПП Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,

професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук,
доцент

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ТЕРЕНАХ ХХІ СТ.

У ХХІ столітті права і свободи людини та громадянина залишаються основними принципами, що визначають рівень розвитку держав і суспільств усього світу. Незважаючи на те, що міжнародна спільнота прагне утвердити і захистити права кожної людини, сучасний світ стикається з численними викликами, що ускладнюють їхню реалізацію. Глобалізація, технологічний прогрес, міграційні кризи, зміна клімату, а також політична нестабільність у різних регіонах